

А. О. Азарова

Л. О. Нікіфорова

Економіка підприємства

Практикум

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

А. О. Азарова

Л. О. Нікіфорова

Економіка підприємства

Практикум

Вінниця
ВНТУ
2016

УДК 338.2:338.3(075.8)

ББК 65.29я73

A35

Рекомендовано до друку Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за освітньо-професійною програмою бакалавра зі спеціальності «Економіка і підприємство» за напрямом підготовки «Менеджмент». Лист № 1/11-18543 від 25.11.2014 р.

Рецензенти:

Н. Б. Кирич, доктор економічних наук, професор

Н. В. Поліщук, доктор економічних наук, професор

Г. М. Филюк, доктор економічних наук, професор

Азарова, А. О.

A35 Економіка підприємства. Практикум : навчальний посібник / А. О. Азарова, Л. О. Нікіфорова. – Вінниця : ВНТУ, 2016. – 216 с.

ISBN 978-966-641-651-6

Практичні заняття, що містяться у навчальному посібнику, складаються з теоретичної частини, в якій розкриваються основні теоретичні положення теми; розрахункової частини, в якій подані формули для виконання завдання; багатоваріантних завдань, які студент повинен виконати самостійно, та питань для проведення самоконтролю знань студентів. Навчальний посібник може бути використаний студентами всіх економічних спеціальностей при вивченні дисципліни «Економіка підприємства», «Економіка та організація виробництва», «Основи економіки та організації виробництва» та при вивченні окремих тем курсу «Організація виробництва».

УДК 338.2:338.3(075.8)

ББК 65.29я73

ISBN 978-966-641-651-6

© А. Азарова, Л. Нікіфорова, 2016

Зміст

Вступ.....	4
Практична робота № 1 – Оцінювання, відновлення та ефективне використання основних фондів	5
Практична робота № 2 – Ефективне використання оборотних коштів та розрахунок виробничих запасів	22
Практична робота № 3 – Персонал підприємства: його чисельність та продуктивність	37
Практична робота № 4 – Визначення типів економічної діяльності працівників та оцінювання ефективності їх спільної діяльності	50
Практична робота № 5 – Розрахунок оплати праці на підприємстві.....	66
Практична робота № 6 – Розрахунок повної собівартості одиниці нової продукції	78
Практична робота № 7 – Формування гуртової та роздрібною ціни виробу на підприємстві.....	92
Практична робота № 8 – Оцінювання ефективності виробничих інвестицій	106
Практична робота № 9 – Оцінювання ефективності інновацій на виробництві.....	119
Практична робота № 10 – Розрахунок рентабельності продукції та рентабельності підприємства	130
Практична робота № 11 – Оптимізація роботи підприємства на основі однофакторних економетричних моделей.....	142
Практична робота № 12 – Оптимізація роботи підприємства на основі однофакторного кореляційного аналізу.....	159
Практична робота № 13 – Прогнозування основних показників роботи підприємства на основі багатфакторних економетричних моделей	172
Додатки.....	191
Список використаної літератури	210
Глосарій.....	212

Вступ

Зі вступом вітчизняної економіки в ринкову стадію свого розвитку змінилися форми ведення господарської діяльності. Суб'єкту господарювання надані широкі права і можливості у реалізації своїх економічних інтересів, виборі способів організації виробництва, збуту продукції. При цьому підприємство виходить із власних ресурсних можливостей з врахуванням широкого спектра факторів, які впливають на ефективність використання виробничого потенціалу.

Мета навчального посібника «Економіка підприємства. Практикум» полягає в тому, щоб забезпечити достатній рівень теоретичних знань і практичних навичок студентів, необхідних їм для подальшої самостійної економічної діяльності та опануванні основних положень прикладної економіки щодо формування та ефективного використання всіх видів ресурсів підприємства (матеріальних, нематеріальних, оборотних, трудових, інвестиційних, інноваційних, фінансових) в контексті існування підприємства як єдиної системи.

Практичні заняття, що містяться у даному навчальному посібнику, складаються з теоретичної частини, в якій розкриваються основні теоретичні положення теми; розрахункової частини, в якій подані формули для виконання завдання; багатоваріантних завдань, які студент повинен виконати самостійно, питань для проведення самоконтролю знань студентів та тестові завдання.

В результаті опанування теоретичної частини практичної роботи студент повинен вивчити основні положення прикладної економіки щодо формування та ефективного використання всіх видів ресурсів підприємства (матеріальних, нематеріальних, оборотних, трудових, інвестиційних, інноваційних, фінансових); загальну характеристику формування кадрової політики на підприємстві та використання людського потенціалу; основні показники визначення фінансово-економічних результатів діяльності підприємства, вимірювання ефективності виробництва та чинники її зростання.

В результаті виконання практичних завдань студент повинен вміти вирішувати конкретні економічні завдання шляхом розрахунків, моделювання та планування для ефективного функціонування підприємства; вирішувати питання, пов'язані з економічною, виробничою та фінансовою діяльністю підприємства; вміти забезпечити таку координацію у просторі і часі трудових зусиль працівників та матеріальних елементів виробництва, при якій забезпечується найвища ефективність виробництва, найбільший прибуток для підприємства, найвища якість продукції тощо; розраховувати потреби підприємства в різних ресурсах та знаходити джерела їх формування; аналізувати і робити висновки за результатами фінансово-економічної діяльності підприємства.

Практична робота № 1

Тема. Оцінювання, відновлення та ефективне використання основних фондів

Мета заняття: закріпити у студентів теоретичні знання та розвинути практичні навички оцінювання вартості основних фондів, розрахунку показників ефективного використання основних фондів та визначення величини морального та фізичного зношення обладнання.

Теоретичні відомості

Основні фонди підприємства – це засоби праці, які функціонують у виробничому процесі тривалий час (понад один рік), не змінюючи при цьому своїх форм і розмірів, мають вартість, не меншу від встановленої державою межі, і переносять її на вартість готової продукції поступово, шляхом амортизаційних відрахувань.

Згідно з п. 4 П(С)БО 7 *основні засоби* – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

У пп. 14.1.138 Податкового кодексу наведено термін «основні засоби» – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин, наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2500 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2500 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

Основні фонди поділяються на виробничі і невиробничі.

Основні виробничі фонди функціонують у сфері матеріального виробництва підприємства. Основні невиробничі фонди не беруть безпосередньої участі в процесі виробництва, а задовольняють соціальні (побутові, житлові, культурні, медичні) потреби працівників підприємства: житловий фонд, будинки відпочинку, медичні заклади, заклади громадського харчування, спортивні установи та ін.

Основні фонди поділяються на такі групи.

1. Будівлі – корпуси цехів, адміністративно-господарські побудови, склади, кладові тощо.

2. Споруди – інженерно-технічні об’єкти: нафтові і газові свердловини, насосні станції, тунелі, очисні споруди, мости, стволи шахт, водонапірні башти та ін.

3. Передавальні пристрої – засоби, за допомогою яких передаються всі види енергії (електричної, механічної, теплової) від машин-двигунів до робочих машин: електромережі, паро-, водо-, газо-, нафтопроводи.

4. Машини і обладнання поділяються на:

- силові машини і обладнання (котли, дизелі);
- робочі машини і обладнання (верстати, преси, агрегати);
- вимірювальні та регулювальні прилади, лабораторне обладнання;
- обчислювальна техніка.

5. Транспортні засоби – враховуються засоби внутрішньоцехового, міжцехового, міжзаводського транспорту: тепловози, вагони, автомобілі, тягачі, електрокари, автотранспортувачі тощо.

6. Інструмент – механізовані та ручні інструменти всіх видів, імірювальні, ріжучі, а також різного роду пристосування: лещата, патрони, кондуктори та ін.

7. Виробничий інвентар – інвентарна тара, контейнери, загорожі машин, стелажі.

8. Господарський інвентар – предмети канцелярського і господарського призначення – канцтовари, меблі, предмети протипожежного призначення, засоби забезпечення санітарного стану.

Основні фонди оцінюють за такими показниками.

1. *Первісна (повна) вартість* – це фактична вартість основних фондів на момент їх придбання і взяття на баланс. Первісна вартість розраховується за формулою:

$$B_n = Ц + З + С + М, \text{ грн} \quad (1.1)$$

де $Ц$ – ціна обладнання, грн;

$З$ – збори, мита, непрямі податки, грн,

$С$ – витрати на страхування ризиків, грн;

$М$ – витрати на встановлення, монтаж і доведення до необхідного стану основних фондів, грн.

2. *Відновна вартість* – це вартість відтворення основних фондів у сучасних умовах виробництва. Вона враховує ті самі витрати, що і первісна вартість, але за сучасними цінами і включає результати переоцінення основних фондів (індексацію первісної вартості), що проводиться за рішенням уряду. Відновна вартість основних фондів (B_e) розраховується за формулою:

$$B_e = \frac{B_n}{\left(1 + \frac{\Delta\Pi_n}{100\%}\right)^t}, \text{ грн} \quad (1.2)$$

де B_n – первісна вартість основних фондів, грн;

$\Delta\Pi_n$ – середньорічний відсоток приросту продуктивності праці в країні за час використання основних фондів, %;

t – кількість років експлуатації основних фондів на момент визначення відновної вартості основних фондів, роки.

3. *Середньорічна вартість* основних фондів розраховується з урахуванням часу їх введення та вибуття. Кількість місяців, що залишились до кінця року, розраховується, починаючи з наступного місяця, після місяця введення чи виведення основних фондів. Середньорічна вартість основних фондів ($B_{сер}$) обчислюється за формулою:

$$B_{сер} = B_{поч} + \sum B_{вв} \cdot \frac{T_{вв}}{12} - \sum B_{вив} \cdot \frac{T_{вив}}{12}, \text{ грн} \quad (1.3)$$

де $B_{поч}$ – початкова вартість основних фондів на 01.01 поточного року;

$B_{вв}$ – первісна вартість введених протягом року основних фондів, грн;

$T_{вв}$ – кількість повних місяців до кінця року, протягом яких функціонуватимуть введені основні фонди;

$B_{вив}$ – залишкова вартість виведених з експлуатації основних фондів протягом року, грн;

$T_{вив}$ – кількість повних місяців до кінця року з моменту виведення з експлуатації основних фондів.

Приклад. Автомобіль введено в експлуатацію в жовтні: $T_{введення}=2$; комп'ютер виведено із експлуатації в травні: $T_{виведення}=7$.

4. *Ліквідаційна вартість* – сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією).

5. *Справедлива вартість* – це первісна вартість основних фондів, одержаних в обмін. Вона дорівнює сумі, за якою цей об'єкт може бути обмінений в разі здійснення угоди між зацікавленими і компетентними незалежними сторонами. Справедливою вартістю в більшості випадків вважається *ринкова вартість* основних фондів, яка визначається професійними оцінювачами-експертами. В разі неможливості такого оцінювання основні фонди переоцінюються за відновною вартістю або за відновною вартістю з врахуванням зношення. Справедливу вартість ще називають *реальною вартістю* основних фондів.

6. *Залишкова вартість* – визначається як різниця між вартістю, за якою об'єкт основних фондів був взятий на баланс підприємства (повною або первісною вартістю), та сумою зношення.

Амортизація – це перенесення вартості основних фондів на вартість новоствореної продукції з метою їх повного відновлення. Фактично амортизація означає списання протягом кількох років експлуатації балансової вартості основних фондів.

Амортизаційні відрахування відносяться на витрати виробництва і з них формується амортизаційний фонд підприємства, який і використовується для відновлення основних фондів.

Для здійснення економічно вигідного процесу нарахування амортизації важливо правильно вибрати метод амортизації. За стандартами бухгалтерського обліку виділяють п'ять бухгалтерських методів нарахування амортизації.

1. Прямолінійний (рівномірний) метод.
2. Метод зменшення залишкової вартості.
3. Метод прискореного зменшення залишкової вартості.
4. Кумулятивний метод.
5. Виробничий метод амортизації.

Метою нарахування амортизації за одним з п'яти методів, запропонованих П(С)БО № 7, є створення реального джерела відновлення основних засобів. Метою нарахування амортизації податковим методом, визначеним новим Податковим Кодексом, є зменшення бази оподаткування.

Для здійснення процесу амортизації основні фонди поділяються на групи з визначеним мінімальним терміном експлуатації. Класифікація груп основних засобів та інших необоротних активів і мінімально допустимих строків їх амортизації наведені у табл. 1.1 згідно з п. 145.1 Податкового кодексу.

Таблиця 1.1 – Класифікація груп основних засобів

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
1	2
група 1 – земельні ділянки	–
група 2 – капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
група 3 – будівлі,	20
споруди,	15
передавальні пристрої	10
група 4 – машини та обладнання	5
з них:	
електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2500 гривень	2

Продовження таблиці 1.1

1	2
група 5 – транспортні засоби	5
група 6 – інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
група 7 – тварини	6
група 8 – багаторічні насадження	10
група 9 – інші основні засоби	12
група 10 – бібліотечні фонди	-
група 11 – малоцінні необоротні матеріальні активи	-
група 12 – тимчасові (нетитульні) споруди	5
група 13 – природні ресурси	-
група 14 – інвентарна тара	6
група 15 – предмети прокату	5
група 16 – довгострокові біологічні активи	7

Згідно з чинним законодавством амортизаційні відрахування обчислюються окремо для кожної із груп основних фондів.

1. *Прямолінійний (рівномірний) метод* передбачає щорічне перенесення на собівартість продукції однакової частини вартості основних фондів протягом усього терміну їх служби: річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується (первісна вартість мінус ліквідаційна, якщо остання більша за нуль), на очікуваний період часу використання об'єкта основних засобів.

Приклад. Комп'ютер введено в експлуатацію за первісною вартістю 40 тис. грн. Запланований період використання об'єкта 3 роки. Ліквідаційна вартість 15 тис. грн. Річна сума амортизації дорівнює:
 $A_{річ} = \frac{40-15}{3} = 8,33 \text{ тис. грн.}$ Отже, місячна сума становить: $A_{міс} = \frac{8,33}{12} = 0,694 \text{ тис. грн.}$

2. *Метод зменшення залишкової вартості* – це метод, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного періоду або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, розрахованої для методу зменшення залишкової вартості ($H_a^{3.3.6.}$):

$$A_{річ} = \frac{B_z \cdot H_a^{3.3.6.} \%}{100\%}, \text{ грн,} \quad (1.4)$$

де B_z – залишкова вартість об'єкта на початок звітного періоду (або первісна вартість на дату початку нарахування амортизації), грн;

$H_a^{3.3.6.}$ – річна норма амортизації, розрахована для методу зменшення залишкової вартості, %.

Норма амортизації (H_a) – це річний відсоток відшкодування вартості зношеної частини основних фондів.

Річна норма амортизації, розрахована для методу зменшення залишкової вартості, обчислюється як різниця між одиницею та результатом, що обчислюється як корінь, степінь якого задається кількістю

років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість:

$$H_a^{3.3.6.} = \left(1 - \sqrt[t_{cl}]{\frac{B_l}{B_n}}\right) \times 100\%, \quad (1.5)$$

де B_n – первісна вартість об'єкта на дату початку нарахування амортизації, грн;

B_l – ліквідаційна вартість об'єкта, грн;

t_{cl} – кількості років корисного використання об'єкта, роки.

Приклад. Для нашого комп'ютера річна норма амортизації дорівнює:

$$H_a^{3.3.6.} = \left(1 - \sqrt[3]{\frac{15}{40}}\right) \times 100\% = 27,85\%.$$

Річна норма амортизації вищезгаданого комп'ютера становить 27,85%. Через три роки експлуатації залишкова вартість повинна дорівнювати ліквідаційній вартості (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Розрахунок залишкової вартості

Первісна (залишкова) вартість	Норма амортизації(річна)	Сума амортизації	Залишкова вартість
40,0	0,2785	11,4	28,6
28,86	0,2785	8,03751	20,82249
20,82249	0,2785	5,799	15,02349

Отже, під кінець третього року експлуатації залишкова вартість з невеликим відхиленням (0,02349) дорівнює ліквідаційній. В останній рік експлуатації сума амортизації повинна бути дещо відкоригована, оскільки сума амортизації останнього року експлуатації обмежується величиною, необхідною для зменшення залишкової вартості до ліквідаційної.

3. *Метод прискореного зменшення залишкової вартості.* Суть цього методу у тому, що найбільша частка амортизаційних відрахувань припадає на перші роки експлуатації, оскільки деякі види об'єктів виробничого призначення працюють ефективніше саме в перші роки експлуатації, бо їх корисність і виробнича потужність у цей час є значно вищими. Річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного періоду або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та подвійної річної норми амортизації (H_a):

$$A_{рiч} = B_z \cdot 2 \cdot \frac{H_a \%}{100\%}, \text{ грн}, \quad (1.6)$$

де B_z – залишкова вартість об'єкта на початок звітного періоду (або первісна вартість на дату початку нарахування амортизації), грн;

H_a – звичайна річна норма амортизації, %.

Амортизаційні відрахування за останній рік амортизації коригуються на суму ліквідаційної вартості. Норма амортизації (H_a) визначається із залежності:

$$H_a = \frac{1}{t_{cl}} \cdot 100\%, \quad (1.7)$$

де t_{cl} – термін служби основних фондів (період амортизації), роки.

4. *Кумулятивний метод*, так само як і метод зменшення залишку, належить до прискорених методів нарахування амортизації. Головна особливість у тому, що цей метод дозволяє накопичити левову частку амортизаційних відрахувань протягом перших років експлуатації. Кумулятивний метод також називають методом суми цифр кількості років.

За даним методом сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця очікуваного строку використання об'єкта основних засобів, на суму кількості років його корисного використання. Кумулятивний коефіцієнт – річна норма амортизації.

Приклад. Знайдемо кумулятивний коефіцієнт першого року експлуатації нашого комп'ютера.

1. Першого року: $\frac{3}{1+2+3} = \frac{1}{2} = 0,5.$

2. Другого року: $\frac{2}{1+2+3} = \frac{1}{3} \approx 0,333.$

3. Третього (останнього) року: $\frac{1}{1+2+3} = \frac{1}{6} \approx 0,1667.$

Для кожного року експлуатації необхідно визначати свою норму амортизації (кумулятивний коефіцієнт). Визначимо суму амортизації:

1-й рік: $A_{рiч.1} = 25 \times 0,5 = 12,5$ тис. грн.

2-й рік: $A_{рiч.2} = 25 \times 0,333 = 8,325$ тис. грн.

3-й рік: $A_{рiч.3} = 25 \times 0,1667 = 4,17$ тис. грн.

Разом: 24,995, що за незначним відхиленням (6 грн) дорівнює вартості, яка амортизується – 25 000 грн. В останній рік експлуатації сума амортизації повинна бути дещо відкоригована.

5. *Виробничий метод* – це метод, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації:

$$A_{рiч} = V_{ф} \cdot H_a^{вир}, \quad (1.8)$$

де $V_{ф}$ – фактичний річний обсяг продукції (робіт, послуг);

$H_a^{вир}$ – річна виробнича ставка амортизації.

Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів:

$$H_a^{вир} = \frac{B_n - B_l}{V_{заг}}, \quad (1.9)$$

де $V_{заг}$ – загальний запланований обсяг продукції.

Виробничий метод – це метод, який змушує керівництво підприємства дбати про те, щоб виробничі об'єкти постійно експлуатувалися, "заробляючи" на свою амортизацію, оскільки зношення цих засобів прямо залежить від фізичних одиниць роботи або використання.

Приклад. Вантажівка розрахована на пробіг 170,0 тис. км протягом запланованих п'яти років експлуатації. Первісна вартість 40 тис. грн, ліквідаційна вартість 15 тис. грн. Отже, виробнича ставка амортизації дорівнює:

$$H_a^{вир} = \frac{40 - 15}{170} \approx 0,147 \text{ грн/км.}$$

Таким чином, ми визначили, що виробнича ставка амортизації становить 14,7 копійки за один кілометр пробігу. Фактичний пробіг протягом п'яти років експлуатації становив: 1-й рік: 70,0 тис. км, 2-й рік: 60,0 тис. км, 3-й рік: 20,0 тис. км, 4 та 5 роки – по 10 тис. км. Виходячи з фактичного обсягу, нараховується амортизація.

1-й рік: $A_{річ.1} = 70\,000 \times 0,147 = 10\,290$ грн;

2-й рік: $A_{річ.2} = 60\,000 \times 0,147 = 8\,821$ грн;

3-й рік: $A_{річ.3} = 20\,000 \times 0,147 = 2\,944,5$ грн;

4-й та 5-й роки: $A_{річ.4,5} = 10\,000 \times 0,147 = 1\,472,25$ грн.

Разом: 25 000 грн, що дорівнює вартості, яка амортизується.

Ефективність використання основних фондів характеризується рядом показників, які поділяються на загальні і часткові.

Частковими показниками використання основних фондів є

- 1) коефіцієнт екстенсивного завантаження устаткування;
- 2) коефіцієнт інтенсивного завантаження;
- 3) коефіцієнт інтегрального використання основних фондів;
- 4) коефіцієнт змінності роботи обладнання.

Крім показників екстенсивного та інтенсивного використання устаткування важливе значення мають показники використання виробничих площ і споруд. Найважливішими серед них є:

- коефіцієнт завантаження виробничих площ цеху;
- показник зняття продукції зі м² виробничої площі;
- пропускна здатність резервуарів, водонапірних башт тощо.

Основним із загальних показників використання основних фондів є фондівдача, фондомісткість та фондоозброєність праці.

Фондовіддача показує, скільки гривень продукції виробляє кожна гривня, вкладена у основні фонди, які виробляють цю продукцію. Розрахувати даний показник можна за такою формулою ($\Phi_в$):

$$\Phi_в = \frac{Q}{B_{сеп}}, \text{ грн}, \quad (1.10)$$

де Q – обсяг товарної (валової) продукції підприємства за рік, грн.

Фондомісткість є показником оберненим до фондовіддачі, і показує, яка кількість виробленої продукції у грошових одиницях міститься у кожній гривні, що вкладена в дані основні фонди. Розрахувати даний показник можна за такою формулою ($\Phi_м$):

$$\Phi_м = \frac{B_{сеп}}{Q}, \text{ грн}, \quad (1.11)$$

Фондоозброєність праці показує, яка кількість основних фондів у грошовому виразі припадає на одну людину. Фондоозброєність праці ($\Phi_о$) обчислюється за формулою:

$$\Phi_о = \frac{B_{сеп}}{Ч_{нсп}}, \text{ грн/чол.}, \quad (1.12)$$

де $Ч_{нсп}$ – середньоспискова чисельність промислово-виробничого персоналу, чол.

Показниками, що характеризують рух основних фондів підприємства, є коефіцієнти оновлення та вибуття.

Коефіцієнт оновлення характеризує приріст основних засобів (тобто, показує, яка частка основних фондів була оновлена). Коефіцієнт вибуття показує, яка частка основних фондів була виведена із експлуатації. Розрахувати дані показники можна за формулами 1.13 та 1.16.

Коефіцієнт оновлення ($K_{онов}$):

$$K_{онов} = \frac{B_{вв}}{B_{к.р.}}, \quad (1.13)$$

де $B_{вв}$ – первісна вартість всіх введених протягом року основних фондів, грн;

$B_{к.р.}$ – вартість всіх основних фондів на кінець року, з урахуванням введення і виведення всіх основних фондів, грн.

Залишкову вартість усіх основних фондів на кінець року, з урахуванням введення і виведення всіх основних фондів, можна

розрахувати, якщо додати до балансової (первісна) вартості основних фондів на початок року первісну вартість всіх введених протягом року основних фондів та відняти від даної суми величину загального зношення усіх наявних основних фондів за рік, а також відняти вартість виведених протягом року основних фондів:

$$B_{к.р.} = B_{поч} + B_{вв} - A_{річ.заг.} - B_{вив}, \quad (1.14)$$

де $B_{поч}$ – початкова вартість основних фондів на 01.01 поточного року, грн;

$B_{вв}$ – первісна вартість всіх введених протягом року основних фондів, грн;

$B_{вив}$ – залишкова вартість всіх виведених з експлуатації основних фондів протягом року, грн;

$A_{річ.заг.}$ – величина загальних амортизаційних відрахувань усіх наявних основних фондів за рік.

$$A_{річ.заг.} = A_{поч} + A_{вв}, \quad (1.15)$$

де $A_{поч}$ – величина загальних амортизаційних відрахувань усіх наявних основних фондів на початок року, грн;

$A_{вв}$ – річна величина амортизаційних відрахувань введених основних фондів за рік, розрахована за прямолінійним методом нарахування амортизації, грн.

Коефіцієнт вибуття ($K_{виб}$):

$$K_{виб} = \frac{B_{вив}}{B_{поч}}, \quad (1.16)$$

де $B_{поч}$ – початкова вартість основних фондів на 01.01 поточного року, грн.

У процесі експлуатації основні фонди піддаються зношенню. Зношення – це втрата основними фондами своєї вартості. Розрізняють два види зношення – фізичне і моральне.

Фізичне зношення – це втрата основними фондами своїх споживчих властивостей, внаслідок чого вони перестають задовольняти вимоги, які до них висуваються. Фізичне зношення може мати місце внаслідок експлуатації основних фондів у результаті спрацювання деталей, вузлів, блоків, а також у процесі їх бездіяльності і тривалого зберігання в результаті дії зовнішнього середовища (атмосферні впливи, корозія).

На фізичне зношення впливають дві групи чинників:

1) якість основних фондів (визначається досконалістю конструкції виробу, дотриманням технологічної дисципліни у процесі його виготовлення, якістю комплектуючих та матеріалів);

2) умови експлуатації основних фондів (ступінь завантаження, якість і своєчасність технічного догляду та ремонтів, режим роботи, захищеність від впливу вологості, тиску тощо).

Мірилом фізичного зношення є коефіцієнт фізичного зношення основних фондів ($K_{ф.знош.}$), який можна обчислити:

$$K_{ф.знош.} = \frac{A_{сум}}{B_n}, \quad (1.17)$$

де $A_{сум}$ – сума амортизаційних відрахувань від початку служби.

Коефіцієнт фізичного зношення має межі від 0 до 1:

$$0 < K_{ф.знош.} \leq 1. \quad (1.18)$$

Фізичне зношення основних фондів може бути усуневе, яке ліквідується шляхом проведення ремонтів різної складності, аж до капітальних, та неусуневе, яке призводить до повного руйнування основних фондів та їх ліквідації.

Ремонт основних фондів – це відновлення фізичного зношення окремих конструктивних елементів (вузлів, деталей) і підтримання основних фондів у роботоздатному стані протягом всього терміну їх служби. За економічним змістом ремонти поділяються на: поточний; капітальний; відновний.

Поточний ремонт породжується випадковими поломками, що принципово не впливають на нормальне використання основних фондів. Даний ремонт має характер дрібних налагоджувальних робіт, він не відновлює основних фондів, а лише підтримує їх в робочому стані, тому не є формою їх відтворення.

Капітальний ремонт породжується закономірним зношуванням основних фондів і направлений на відновлення їх початкових експлуатаційних характеристик. Він є однією із форм відтворення основних фондів. Під час капітального ремонту основні фонди демонтують, замінюють або відновлюють вузли, конструктивні елементи. Цей вид ремонту доволі складний, потребує значних коштів і трудових затрат; здійснюється через порівняно великі проміжки часу.

Відновний ремонт – особливий вид ремонту основних фондів, що породжується їх зруйнуванням внаслідок стихійних лих, тривалої бездіяльності.

Моральне зношення – це передчасне (до закінчення строку фізичної служби) обезцінення основних фондів, викликане або здешевленням відтворення основних фондів (моральне зношення першого роду), або використанням більш продуктивних засобів праці (моральне зношення другого роду).

Моральне зношення першого роду викликане підвищенням продуктивності праці у тих галузях, які виготовляють засоби праці; виробництво у них відбувається з меншими затратами і вони дешевшають. Мірилом морального зношення першого роду є коефіцієнт морального зношення першого роду ($K_{\text{мор.знош.1}}$). Його можна обчислити:

$$K_{\text{мор.знош.1}} = \frac{B_n - B_e}{B_n}, \quad (1.19)$$

де B_n – первісна вартість основного фонду, грн;

B_e – відновна вартість основного фонду на кінець того року, в якому розраховується коефіцієнт морального зношення першого роду, грн.

Моральне зношення другого роду – це часткова втрата основними фондами своєї вартості в результаті появи нових, більш досконаліх і продуктивних засобів праці. В такому випадку старі основні фонди перестають задовольняти потреби споживачів, їх використання стає економічно не вигідним. Величина цього зношення буде різною у різних споживачів даного виду основних фондів і тому немає можливості врахувати величину морального зношення другого роду. Цей вид зношення можна частково усунути шляхом модернізації основних фондів. Облік фізичного і морального зношення необхідний для правильного визначення відбудовної вартості фондів, термінів їхньої служби і заміни, норм і суми амортизації. Загальний коефіцієнт зношення основних фондів враховує і фізичне, і моральне зношення. Загальний коефіцієнт зношення основних фондів ($K_{\text{знош.заг}}$) визначається:

$$K_{\text{знош.заг}} = 1 - (1 - K_{\text{ф.знош.}}) \cdot (1 - K_{\text{мор.знош.1}}) \quad (1.20)$$

де $K_{\text{ф.знош.}}$ – коефіцієнт фізичного зношення основних фондів;

$K_{\text{мор.знош.1}}$ – коефіцієнт морального зношення першого роду.

Завдання для самостійного виконання

Фірма “Козак” випускає продукцію декількох видів. Вартість основних фондів фірми складає на 01.01. поточного року 2,5 млн грн. Амортизаційні відрахування за наявними на 01.01 поточного року основними фондами на початок поточного року складають 380 тис. грн. Для задоволення потреб фірми директор фірми вирішив придбати основні фонди, вартість та строки придбання яких наведено в таблиці. Також через деякий час передбачено вивести з експлуатації застарілі основні фонди. Витрати на страхування ризиків дорівнюють нулю. Ліквідаційна вартість дорівнює 10% від первісної.

Таблиця 1.3 – Початкові дані для виконання завдання 1.3

Варіант	Порядковий номер показника в таблиці												
	1	2		3		4		5		6		7	
		тис. грн	дата	тис. грн	дата	тис. грн	дата	тис. грн	дата	тис. грн	дата	тис. грн	дата
<i>a</i>	<i>Б</i>	<i>в</i>	<i>г</i>	<i>д</i>	<i>е</i>	<i>є</i>	<i>ж</i>	<i>з</i>	<i>і</i>	<i>К</i>	<i>л</i>	<i>М</i>	<i>н</i>
1	1	150	05.09	75	26.09	50	15.06	120	14.04	190	15.07	65	26.09
2	2	200	04.01	38	26.10	25	10.06	126	15.07	253	06.10	33	26.11
3	3	83	15.06	48	23.11	32	14.04	203	06.10	105	25.05	42	15.06
4	4	54	10.06	15	05.05	10	15.07	100	25.05	68	26.09	13	10.06
5	1	20	14.04	18	08.08	5	06.10	90	26.09	25	26.09	16	14.04
6	2	10	15.07	21	05.09	14	25.10	80	26.09	13	26.11	18	15.07
7	3	111	06.10	26	04.01	17	26.09	150	26.11	140	10.06	23	06.10
8	4	202	25.05	39	05.03	26	26.10	160	10.06	255	14.04	34	10.06
9	1	36	26.09	87	15.02	58	23.11	170	14.04	45	15.07	76	14.04
10	2	55	26.09	59	08.08	39	05.05	180	15.07	69	6.10	51	15.07
11	3	156	26.11	12	05.09	84	08.08	190	6.10	197	25.05	10	06.10
12	4	87	10.06	18	05.09	12	05.09	200	25.05	110	26.09	16	6.10
13	1	64	14.04	72	04.01	48	04.01	250	26.09	81	26.09	63	25.05
14	2	90	15.07	38	15.06	25	15.06	240	26.09	114	26.11	33	26.09
15	3	405	06.10	48	10.06	32	10.06	280	26.11	512	15.06	42	26.09
16	4	302	25.05	57	14.04	38	14.04	270	15.06	382	10.06	50	26.11
17	1	59	26.09	63	15.07	42	15.07	117	10.06	75	6.10	55	15.06
18	2	60	26.09	69	06.10	46	06.10	123	14.04	76	25.05	60	10.06
19	3	30	26.11	20	25.05	13	25.05	112	15.07	38	26.09	17	14.04
20	4	110	15.06	23	26.09	15	26.09	105	06.10	139	26.09	20	15.07
21	1	120	10.06	12	26.09	8	26.09	184	25.05	152	26.11	10	06.10
22	2	130	14.04	14	26.11	9	26.11	254	26.09	164	10.06	12	25.05
23	3	140	15.07	36	26.09	24	10.06	261	26.10	177	14.04	31	26.09
24	4	200	06.10	20	26.11	13	06.10	88	23.11	253	15.07	17	05.05
25	1	500	25.05	59	15.06	39	25.05	99	05.05	632	06.10	51	08.08
26	2	450	26.09	36	10.06	24	26.09	280	08.08	569	25.05	31	05.09
27	3	364	26.10	27	14.04	18	26.09	300	05.09	460	26.09	23	04.01
28	4	205	23.11	45	15.07	30	26.11	290	04.01	259	26.09	39	05.03
29	1	198	05.05	23	06.10	15	15.06	156	05.03	250	26.09	20	15.02
30	2	100	08.08	68	05.09	45	10.06	128	15.02	126	26.11	59	04.03

Продовження таблиці 1.3

Варіант	Порядковий номер показника в таблиці														
	8		9		10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	тис. грн	дата	тис. грн	дата											
<i>a</i>	<i>Б</i>	<i>в</i>	<i>Г</i>	<i>д</i>	<i>e</i>	<i>є</i>	<i>ж</i>	<i>з</i>	<i>І</i>	<i>к</i>	<i>Л</i>	<i>м</i>	<i>н</i>	<i>о</i>	<i>п</i>
1	35	26.09	131	06.10	2,45	1,5	19,5	6,8	2,0	9,6	9,0	0,8	0,5	4,2	6,45
2	17	26.09	138	25.05	2,57	1,8	26,0	3,4	1,0	10,1	12,0	0,4	0,3	4,4	6,47
3	22	26.11	222	26.09	4,14	1,8	10,8	4,3	1,3	16,2	5,0	0,5	0,3	7,1	3,46
4	7	10.06	110	26.09	2,04	1,5	7,0	1,4	0,4	8,0	3,2	0,2	0,1	3,5	6,56
5	3	14.04	99	26.11	1,83	1,8	2,6	1,6	0,2	7,2	1,2	0,2	0,1	3,2	4,84
6	10	15.07	88	10.06	1,63	2,1	1,3	1,9	0,6	6,4	0,6	0,2	0,1	2,8	4,38
7	12	6.10	164	15.07	3,06	1,6	14,4	2,3	0,7	12,0	6,7	0,3	0,2	5,3	4,68
8	18	25.05	175	06.10	3,27	1,9	26,3	3,5	1,0	12,8	12,1	0,4	0,3	5,6	6,57
9	41	26.09	186	25.05	3,47	1,7	4,7	7,8	2,3	13,6	2,2	0,9	0,6	6,0	5,73
10	27	26.09	197	26.09	3,67	1,9	7,2	5,3	1,6	14,4	3,3	0,6	0,4	6,3	3,85
11	59	26.11	182	26.09	3,38	1,2	20,3	1,1	3,4	15,2	9,4	0,1	0,8	6,7	4,56
12	8	15.06	191	26.11	3,56	1,8	11,3	1,6	0,5	16,0	5,2	0,2	0,1	7,0	4,49
13	34	10.06	239	15.06	4,45	1,2	8,3	6,5	1,9	20,0	3,8	0,7	0,5	8,8	3,74
14	17	14.04	229	10.06	4,28	1,8	11,7	3,4	1,0	19,2	5,4	0,4	0,3	8,4	6,47
15	22	15.07	268	23.11	4,99	1,8	52,7	4,3	1,3	22,4	24,3	0,5	0,3	9,8	3,46
16	27	06.10	258	05.05	4,81	1,7	39,3	5,1	1,5	21,6	18,1	0,6	0,4	9,5	3,75
17	29	10.06	112	08.08	2,08	1,3	7,7	5,7	1,7	9,4	3,5	0,6	0,4	4,1	4,45
18	32	14.04	118	05.09	2,19	1,1	7,8	6,2	1,8	9,8	3,6	0,7	0,5	4,3	6,56
19	9	15.07	107	04.01	1,99	1,2	3,9	1,8	0,5	9,0	1,8	0,2	0,1	3,9	4,68
20	10	06.10	100	15.06	1,87	1,3	14,3	2,1	0,6	8,4	6,6	0,2	0,2	3,7	4,48
21	6	25.05	176	15.06	3,28	1,2	15,6	1,1	0,3	14,7	7,2	0,1	0,1	6,4	4,53
22	6	26.09	243	10.06	4,53	1,4	16,9	1,3	0,4	20,3	7,8	0,1	0,1	8,9	4,98
23	17	26.09	250	14.04	4,65	1,6	18,2	3,2	1,0	20,9	8,4	0,4	0,2	9,1	6,37
24	9	26.11	84	15.07	1,56	2,1	26,0	1,8	0,5	7,0	12,0	0,2	0,1	3,1	4,68
25	27	10.06	95	06.10	1,76	1,9	65,0	5,3	1,6	7,9	30,0	0,6	0,4	3,5	3,85
26	17	06.10	268	25.05	4,28	1,6	58,5	3,2	1,0	22,4	27,0	0,4	0,2	9,8	6,37
27	13	25.15	287	10.06	3,27	2,7	47,3	2,4	0,7	24,0	21,8	0,3	0,2	9,5	4,78
28	21	26.09	277	14.04	3,28	1,5	26,7	4,1	1,2	23,2	12,3	0,5	0,3	8,2	6,96
29	10	26.09	149	15.07	2,57	1,3	25,7	2,1	0,6	12,5	11,9	0,2	0,2	5,5	4,48
30	31	05.03	122	06.10	3,38	1,8	13,0	6,1	1,8	10,2	6,0	0,7	0,5	4,5	4,45

Порядковий номер показника, поданого у таблиці 1.3

1. Метод нарахування амортизації.
2. Було придбано у поточному році будівель за ціною, тис. грн.
3. Було придбано у поточному році автомобілів за ціною, тис. грн.
4. Було придбано у поточному році комп'ютерів за ціною, тис. грн.

5. Було придбано у поточному році верстатів за ціною, тис. грн.
6. Було виведено з експлуатації у поточному році будівель за залишковою вартістю, тис. грн.
7. Було виведено з експлуатації у поточному році автомобілів за залишковою вартістю, тис. грн.
8. Було виведено з експлуатації у поточному році комп'ютерів за залишковою вартістю, тис. грн.
9. Було виведено з експлуатації у поточному році верстатів за залишковою вартістю, тис. грн.
10. Обсяг продукції на одного працівника, який підприємство очікує виробити із використанням придбаних основних фондів у поточному році, тис. грн.
11. Кількість працівників у поточному році, тис. чол.
12. Збори, мита, непрямі податки при купівлі будівель, тис. грн.
13. Збори, мита, непрямі податки при купівлі автомобілів, тис. грн.
14. Збори, мита, непрямі податки при купівлі комп'ютерів, тис. грн.
15. Збори, мита, непрямі податки при купівлі верстатів, тис. грн.
16. Витрати на установлення, монтаж і доведення до необхідного стану будівель, тис. грн.
17. Витрати на установлення, монтаж і доведення до необхідного стану автомобілів, тис. грн.
18. Витрати на установлення, монтаж і доведення до необхідного стану комп'ютерів, тис. грн.
19. Витрати на установлення, монтаж і доведення до необхідного стану верстатів, тис. грн.
20. Середньорічний відсоток приросту продуктивності праці у країні, %.

Керуючись даними таблиці 1.3, потрібно

1. Розрахувати середньорічну вартість основних фондів поточного року та відновну вартість введених в поточному році основних фондів після трьох років їх експлуатації.
2. Розрахувати основні показники використання основних фондів за поточний рік: фондівіддачу, фондомісткість, фондоозброєність.
3. Визначити коефіцієнти оновлення та вибуття за поточний рік.
4. Визначити коефіцієнти фізичного, морального та загального зношення усіх придбаних в поточному році основних фондів після трьох років їх експлуатації.
5. Зробити висновки.

Питання для самоконтролю

1. Поняття і класифікація основних фондів підприємства.
2. Класифікація основних фондів за виробничим призначенням.

3. Виробнича структура основних фондів, чинники, що на неї впливають.
4. Види оцінювання основних фондів.
5. Види і показники зношення основних фондів.
6. Ремонт основних фондів, види ремонтів та їх фінансування.
7. Розширене відтворення основних фондів.
8. Показники ефективності використання основних фондів.
9. Поняття амортизації основних фондів.
10. Визначення норми амортизації основних фондів.
11. Бухгалтерські методи нарахування амортизації основних фондів.
12. Прискорені методи нарахування амортизації.
13. Податковий метод нарахування амортизації, його особливості.
14. Поняття первісної і залишкової вартості основних фондів.

Тестові завдання

1. Середньорічна вартість основних виробничих фондів розраховується як величина:
 - а) середньозважена;
 - б) середньхронологічна;
 - в) середньоарифметична;
 - г) середньоквадратична.
2. Норма амортизації — це:
 - а) поступове погашення вартості основних фондів перенесенням її на собівартість виготовленої продукції;
 - б) процент відрахувань від балансової вартості;
 - в) втрата частини вартості основних фондів під впливом НТП.
3. Основні виробничі фонди:
 - а) використовуються у незмінній натуральній формі;
 - б) повністю переносять свою вартість за один виробничий період;
 - в) активно не використовуються;
 - г) переносять свою вартість на вартість продукції частинами протягом усього терміну служби;
 - д) усі відповіді неправильні.
4. Амортизація — це:
 - а) втрата частини вартості основних фондів під впливом НТП;
 - б) процент річних відрахувань від балансової вартості;
 - в) матеріальний знос основних фондів, внаслідок чого вони перестають задовольняти поставлені до них вимоги;
 - г) поступове погашення вартості основних фондів перенесенням її на собівартість виготовленої продукції.

Список використаної літератури

1. Азарова А. О. Економетрія. Частина 1 : [навчальний посібник] / Азарова А. О., Сачанюк-Кавецька Н. В., Роїк О. М., Міронова Ю. В. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 118 с.
2. Азарова А. О. Економетрія. Частина 2 : [навчальний посібник] / Азарова А. О., Сачанюк-Кавецька Н. В., Роїк О. М., Міронова Ю. В. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 97 с.
3. Бандурка О. М. Фінансова діяльність підприємства. Підручник / О. М. Бандурка, М. Я. Коробов – К. : Либідь, 2010. – 230 с.
4. Березін О. В. Економіка підприємства : Практикум : Навч. посіб. / О. В. Березін, О. Т. Бутенко – К., 2009. – 248 с.
5. Бойчик І. М. Економіка підприємства : навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації. Третє видання, випр. і доп. / Бойчик І. М., Харів П. С., Холчан М. І., Піча Ю. В. – К. : Каравела, 2010. – 328 с.
6. Брич В. Я. Психологія управління. / В. Я. Брич, М. М. Корман – К. : Кондор-Видавництво, 2013. – 384 с.
7. Васильців Т. Г. Економіка малого підприємства: [навчальний посібник] / Васильків Т. Г. – К., 2013. – 446 с.
8. Гетьман О. О. Економіка підприємства / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал // [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15840720/ekonomika/ekonomika_pidpriyemstva.
9. Горбонос Ф. В. Економіка підприємств : Підручник. / Ф. В. Горбонос, Г. В. Черевко – К., 2010. – 463 с.
10. Гринчуцький В. І. Економіка підприємства. 2-ге видання. Навчальний посібник / Гринчуцький В. І. – К. : Видавництво "Центр навчальної літератури", 2012. – 302 с.
11. Закон України "Про оплату праці" [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.kmu.gov.ua. – Назва з екрана.
12. Закон "Про держбюджет на 2014 рік" [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.kmu.gov.ua.
13. Захарченко В. І. Економіка підприємства. Теорія. / Захарченко В. І., Меркулов М. М., Балахонова О. В. – К., 2011. – 324 с.
14. Захарченко В. І. Економіка підприємства. Практикум. / Захарченко В. І. – К. : Видавництво "Центр навчальної літератури", 2012. – 144 с.
15. Іванілов О. С. Економіка підприємства. Підручник. / Іванілов О. С. – 2011. – 728 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15840720/ekonomika/ekonomika_pidpriyemstva.
16. Ковальов В. В. Економіка підприємства : Підручник, 4-те вид., перероб. та доп. / Ковальов В. В. – К. : КНЕУ, 2009. – 247 с.
17. Мазур О. Є. Ринкове ціноутворення : [навчальний посібник] / Мазур О. Є. – К. : 2012. – 480 с.

18. Маслак О. І. Економіка промислового підприємства. : [навчальний посібник] / Маслак О. І. – К. : Видавництво "Центр навчальної літератури", 2011. – 172 с.
19. Мінімальна зарплата на 2014 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.buhoblik.org.ua/kadry-zarplata/oplata-truda/1134-minimalna-zarplata.html> – Назва з екрана.
20. Мороз О. В. Соціально-психологічні чинники мотивування працівників приладобудівних підприємств : Монографія / Мороз О. В., Нікіфорова Л. О., Шиян А. А. – Вінниця: ВНТУ – 2011. – 275.
21. Myers-Briggs Typology [Електронний ресурс] : BlogCatalog – режим доступу до ресурсу : www.blogcatalog.com/.../myers-briggs+typology.
22. Нікіфорова Л. О. Економіка підприємства. Дистанційний курс / Нікіфорова Л. О., Захараш О. О. // [Електронний ресурс] – режим доступу <http://vntu.edu.ua/index.php> – 2012.
23. Новий податковий кодекс України, 2011 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://minfin.com.ua/taxes/-/koment_oz.html.
24. Петрович Й. М. Організування промислового виробництва: Підручник + компакт-диск. / Петрович Й. М. – К., 2009. – 328 с.
25. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 7 «Основні засоби» : Затверджено наказом № 92 Міністерства фінансів від 27 квітня 2000 р. // Податки та бухгалтерський облік. – 2000. – № 35.
26. Скибінська З. М. Економіка та організація виробництва: [навчальний посібник] Скибінська З. М. / – К., 2012. – 299 с.
27. Тарифи на електроенергію для юридичних осіб [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.voe.com.ua/tarif/tarif_y_10_13.shtml – Назва з екрана.
28. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз: : [навчальний посібник] / Тютюнник Ю. М. – К., 2012. – 815 с.
29. Шегда А. В. Економіка підприємства : збірник тестів і задач. [навчальний посібник] / Шегда А. В. — К. : Видавництво "Центр навчальної літератури", 2012. – 238 с.
30. Shiyani A. A. Types of Economic Behavior : The Instrument for Management of Individuals, Institutions, Countries and Humankind / Shiyani A.A., Nikiforova L.O. // Econometrics: Data Collection & Data Estimation Methodology eJournal. – 2011. – V. 3, Issue 43. – 22 p. : [Електронний ресурс] – режим доступу : <http://ssrn.com/abstract=1952651>.
31. Shiyani A. A. Typology of Institutions – Theory: Classification of Institutions via the Methods for Transmission and Modification of Knowledge / Shiyani A.A., Nikiforova L.O. // Econometrics: Data Collection & Data Estimation Methodology eJournal. – 2013. – 26 p. : [Електронний ресурс] – режим доступу : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2196300.

ГЛОСАРІЙ

Відновлена вартість – сума коштів (їх еквівалентів) або інших форм компенсації, яку необхідно було б витратити для придбання (або створення) такого самого засобу праці на дату складення звітності.

Відносне вивільнення оборотних коштів – показник, що відображає стабільність або зростання оборотних коштів при зростанні обсягів реалізації продукції.

Відрядна оплата праці – це оплата праці за кількість зробленої продукції (робіт, послуг), вона основана на оплаті праці в прямій залежності від її результатів.

Випадкова величина ε – враховує різноманітні стохастичні збурення, помилки спостереження та вимірювання, елементи випадковості людської реакції тощо.

Виробіток – це прямий показник рівня продуктивності праці, що визначається кількістю продукції (робіт, послуг), виробленої одним працівником за одиницю робочого часу.

Виробничі фонди підприємства – це певні засоби виробництва за допомогою яких здійснюється в процесі взаємодії з працею людини виготовлення продукції (виконання робіт, надання послуг).

Довговічність – це властивість виробу тривалий час зберігати свою роботоздатність за тих чи тих умов експлуатації, її оцінюють двома головними показниками – строком служби (календарною тривалістю експлуатації до певного граничного стану) і технічним ресурсом (можливим напрацюванням у годинах).

Ефективність виробництва – це комплексне відбиття кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили за певний проміжок часу.

Залежна змінна Y – пояснювана, ендогенна змінна.

Залишкова вартість – різниця між вартістю, за якою об'єкт основних фондів був занесений на баланс підприємства, та сумою зносу, тобто тієї частини вартості основних фондів, яку вони в процесі виробництва перенесли на вартість готової продукції.

Заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку згідно з трудовим договором власник або уповноважений ним орган сплачує працівнику за виконану роботу або зроблені послуги.

Коваріація (*cov*) – це абсолютна міра зв'язку між двома величинами.

Коефіцієнт вибуття – показник, який відображає величину основних фондів, яка вибула з кругообігу коштів підприємства до загальної кількості основних фондів на цьому підприємстві

Коефіцієнт детермінації – це критерій, що дозволяє перевірити регресію на адекватність.

Коефіцієнт завантаження оборотних коштів – показує, скільки оборотних коштів припадає на одну грошову одиницю (гривню) реалізованої продукції за певний період.

Коефіцієнт оборотності – відношення вартості реалізованої продукції за діючими оптовими цінами за певний період до середніх залишків оборотних коштів за той самий період.

Коефіцієнт оновлення – показник, який відображає величину основних фондів, яка добавились до кругообігу коштів підприємства до загальної кількості основних фондів на цьому підприємстві

Кореляційна залежність – це така залежність, при якій кожному значенню однієї змінної відповідає умовне середнє (умовне математичне сподівання) значення іншої.

Кореляція (*corr, R, r*) – величина, що вимірює щільність зв'язку між двома ознаками.

Ліквідаційна вартість – це сума коштів, яку підприємство має отримати від реалізації (ліквідації) основних фондів після закінчення періоду їх корисного використання (експлуатації) за вирахуванням витрат, пов'язаних із реалізацією (ліквідацією).

Лінійна регресійна модель – це регресійна модель, що лінійна за своїми параметрами.

Моральний знос – це зменшення вартості основних фондів під впливом підвищення продуктивності праці в галузях, що виробляють засоби праці (скорочення суспільно необхідних витрат на їх відтворення), а також у результаті створення нових, більш продуктивних і економічно вигідних машин та устаткування, ніж ті, що перебувають в експлуатації.

Незалежні змінні X_i – пояснювальні, екзогенні змінні.

Необоротні активи – це сукупність майнових цінностей, які багаторазово беруть участь у процесі господарської діяльності підприємства.

Норма амортизації – це встановлений річний відсоток відшкодування вартості зношеної частини основних фондів.

Оборотні виробничі фонди – частина виробничих фондів у вигляді певної сукупності предметів праці, елементи яких цілком споживаються в кожному виробничому циклі, змінюють або повністю втрачають натуральну форму і переносять всю свою вартість на вартість продукції, що виробляється (на вартість платних послуг).

Оборотні кошти – це сукупність коштів підприємства, що авансуються на створення оборотних фондів та фондів обігу і забезпечення їх неперервного обігу.

Основні виробничі фонди – це засоби праці, які мають вартість і функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній споживній формі, а їхня вартість переноситься конкретною працею на вартість продукції, що виробляється, (на платні послуги) частинами в міру спрацювання.

Параметр β_0 – вільний член кореляційно-регресійної моделі.

Параметр β_1 – коефіцієнт регресії.

Первісна вартість – це фактична собівартість основних фондів, сплачена (передана) на дату їх придбання (створення).

Персонал – це основний штатний склад працівників підприємства (організації), що володіють необхідною кваліфікацією) і виконують різноманітні виробничо-господарські функції.

Погодинна оплата праці – це оплата праці за відпрацьований час.

Прибуток – це частина доходу, що залишається підприємству після відшкодування усіх витрат, пов'язаних з виробництвом, реалізацією продукції та іншими видами діяльності.

Продуктивність – у розрахунку ефективності результати визначаються обсягом продукції, то ми одержимо показники, які називаються продуктивністю.

Проста лінійна регресійна модель є такою, що встановлює залежність між двома змінними: факторною і результативною ознаками.

Ремонтопридатність – можливість швидко виявляти й усувати несправності в ній. Показник патентної чистоти виробу відображає використання за його розробки запатентованих винаходів і можливість безперешкодного продажу на світовому ринку

Рентабельність – це відносний показник, що характеризує рівень ефективності (дохідності) роботи підприємства.

Собівартість продукції – це грошове вираження витрат на виробництво та реалізацію продукції.

Справедлива (реальна) вартість – сума коштів, за якою цей об'єкт може бути обмінений у разі здійснення угоди між компетентними, обізнаними, заінтересованими та незалежними сторонами.

Трудомісткість – це обернений показник до рівня продуктивності праці, що характеризується кількістю робочого часу, витраченого на виробництво одиниці продукції (робіт, послуг).

Умовною середньою величиною \bar{y}_x називається середнє арифметичне значення ознаки Y , обчислене для конкретного значення показника X .

Фізичний знос – це поступова втрата основними фондами своєї первісної споживної вартості, яка обумовлена не тільки їх функціонуванням, а й їх бездіяльністю (руйнування від зовнішнього, атмосферного впливу, корозії).

Фондовіддача – визначається відношенням обсягу виготовленої продукції до середньорічної вартості основних фондів

Фондомісткість – показник, обернений до фондовіддачі, який визначається відношенням середньорічної вартості основних фондів до обсягу виготовленої продукції

Ціна – це грошовий вираз вартості товару, який відображає рівень суспільно необхідних витрат праці.

Навчальне видання

**Азарова Анжеліка Олексіївна
Нікіфорова Лілія Олександрівна**

**ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА
ПРАКТИКУМ**

Навчальний посібник

Редактор В. Дружиніна
Коректор З. Поліщук

Оригінал-макет підготовлено Л. Нікіфоровою

Підписано до друку 01.04.2016 р.
Формат 29,7×42¼. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 14,4.
Наклад 300 (1-й запуск 1-100) пр. Зам. № 2016-001.

Вінницький національний технічний університет,
навчально-методичний відділ ВНТУ.
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95.
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-85-32.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК №3516 від 01.07.2009 р.

Віддруковано у Вінницькому національному технічному університеті
в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі.
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95.
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-87-38.
publish.vntu.edu.ua; email: kivc.vntu@gmail.com.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Анжеліка Олексіївна Азарова, кандидат технічних наук, професор. Працює у ВНТУ з 1996 року. Автор понад 130 наукових праць, з них більше 10 надруковано за кордоном та в соціометричних базах даних. Співавтор 12 навчальних посібників, із яких 4 із грифом МОНУ, співавтор п'яти монографій.

Лілія Олександрівна Нікіфорова, кандидат економічних наук, доцент. Працює у ВНТУ з 2002 року. Автор понад 100 наукових праць, з них більше 20 надруковано за кордоном та в соціометричній базі даних Social Science Research Network: <http://ssrn.com/author=1575409>. Співавтор 4 монографій та трьох навчальних посібників, має два авторських свідоцтва.